

Karta e Forumit

Kultivarët e vendit të pemëve frutore, hardhisë, ullirit dhe agrumeve në Shqipëri dhe në Kosovë dhe ndërtimi i sistemit shkencor të certifikimit për prodhimin e fidanëve

(në këndvështrimin e botimit të ri shkencor *Pemëtaria dhe vreshtaria në Shqipëri dhe në Kosovë*, në kuadër të Protokollit të Bashkëpunimit Shkencor dhe Artistik midis ASHSH dhe ASHAK)

22 Nëntor 2017

Seksioni i Shkencave Natyrore dhe Teknike i Akademisë së Shkencave në bashkëpunim me Akademinë e Shkencave dhe të Arteve, Kosovë; Fakultetin e Bujqësisë dhe Veterinarisë të Universitetin e Prishtinës; Universitetin Bujqësor të Tiranës dhe Universitetin e Tiranës; Ministrinë e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural dhe Qendrën e Transferimit të Teknologjive Bujqësore, Vlorë; Institutin Agronomik Mesdhetar, Bari, Itali organizuan Forumin Shkencor “*Kultivarët e vendit të pemëve frutore, hardhisë, ullirit dhe agrumeve në Shqipëri dhe në Kosovë dhe ndërtimi i sistemit shkencor të certifikimit për prodhimin e fidanëve*” me qëllim:

1. Stimulimin e kultivimit të kultivarëve të vendit të pemëve frutore, hardhisë, ullirit dhe agrumeve në Shqipëri dhe në Kosovë dhe
2. Sensibilizimin për domosdoshmërinë e ndërtimit të një sistemi certifikimi për prodhimin e fidanëve të tyre.

Në përfundim të referimeve, analizave dhe diskutimeve kërkuesit shkencorë arritën në hartimin e disa rekomandimeve kryesore duke aprovuar *Kartën e Forumit* si më poshtë:

Të mbledhur në Forumin Shkencor, ne partnerët e pranishëm paraqesim këto rekomandime:

Për përmirësimin e legjislacionit dhe të rregullave për kultivimin e kultivarëve të drufrutorëve

- **Ngritja e një grupi ekspertësh** nga Ministria e Bujqësisë, institucionet shkencore dhe Instituti Agronomik Mesdhetar i Barit (Itali) për të analizuar situatën e prodhimit të fidanëve në vend dhe problemet e vështirësitë, që hasen për të filluar zbatimin e një programi certifikimi në vend të ngjashëm me vendet e BE-së. Grupi të vejë theksin në përpilimin e programeve për përparimin e pemëtarisë dhe vreshtarisë si dhe ruajtjen e kultivarëve vendorë dhe atyre në rrezik zhdukjeje.
- **Hartimi i një programi kombëtar** me orientimet strategjike të politikave për ruajtjen e burimeve bimore gjenetike si në Shqipëri, ashtu edhe në Kosovë.
- Urgjentisht duhet të bëhet **vlerësimi i gjendjes aktuale fitosanitare të fidanishteve dhe blloqeve të pemëve apo të vreshtave pranë tyre**, për të siguruar që nuk janë të infektuara nga patogjenë karantinorë ose të rëndësisë ekonomike të veçantë.
- **Hartimi i ligjit profesional të vreshtave**, ku të përfshihet vreshtaria e qëndrueshme, si ajo organike, biodinamike, vreshtaria e integruar, tradicionale (pjergullat dhe erekët), që të pasqyrojë realitetin lokal, rajonal dhe atë europian e botëror të zhvillimit të vreshtarisë dhe enologjisë.
- **Organizimi i një kadastre funksionale të pemëtarisë, vreshtave, agrumeve apo ullirit**, duke përcaktuar vendndodhjen gjeografike të tyre, llojet, duke përfshirë parcelat “mëma”, koleksionet, gjermoplazmën autoktone etj.
- **Realizimi i një studimi të mirëfilltë të territorit për rajonizimin e kultivarëve e nënshartesave drejt specializimit të zonave për kulturën më të përshtatshme.**

- Shpallje çdo vit nga drejtoritë teknike të MBZHR-së dhe UBT-së të strukturave të mbjelljeve dhe kultivarët e rinj, që futen në prodhimin komercial.
- Ullikultura duhet të mbrohet nga shteti për të ndaluar erozionin numerik, veçanërisht për pemët e vjetra, për rajonin ekonomik të zhvillimit të ullirit; të krijohet një fond financimi mbi bazën e projekteve për rikonstruksionin e ullishtave të vjetra e të subvencionohet krijimi i ullishtave të reja deri 3 vjet.
- Ngritja e infrastrukturave me teknologjinë e ruajtjes, standardizimit, përzgjedhjes, përpunimit të nënprodukteve në zonat e kultivimit industrial të drufrutorëve.
- Krijimi i zinxhirit të vlerave të produktit frutikulturor duke mbështetur kooperativizimin e prodhimit, unifikimin e agroteknologjive dhe mbështetjen e qendrave të grumbullimit dhe marketingut.

Në veçanti *për zhvillimin e vreshtarisë dhe verëtarisë në Shqipëri dhe në Kosovë*, për integrimin bashkëkohor me trendin aktual të rritjes së kërkesës së tregut dhe me zhvillimet rajonale e botërore në vreshtari dhe të prodhimit të verës kërkohet:

- Rritje e sipërfaqes së vreshtave dhe të prodhimit të tyre si në Shqipëri në mbi 20000 ha dhe në Kosovë në 9500 ha; rritje të sipërfaqes së vreshtave për rrush tavoline në 20% të totalit të sipërfaqes me vreshta; rritje të sipërfaqes së serrave për rrushin e hershëm e të vonë nga fusha e mbrojtur me të ardhura vjetore 4-5 herë më të larta se ato prej vreshtave të rrushit të verës së kuqe.
- Përqendrimi i strukturës varietore në më pak kultivarë, më të mirë, dhe më të kërkuar nga tregu dhe nga konsumatori.
- Rritja e prodhimit të verës rozë në vreshtarinë shqiptare, lidhur me trendin aktual të rritjes së kërkesës së tregut.

- Në kuadër të zhvillimit të turizmit, rishikimi i planit perspektiv afatgjatë të zhvillimit të vreshtarisë për kalimin në prodhimin e verërave të emërtimit të origjinës EOM

Për kërkimin shkencor – në mbrojtjen dhe kultivimin e kultivarëve autoktonë

Në funksion të rolit që do të luajnë në një sistem certifikimi kombëtar në të ardhmen, t'i jepet mbështetje institucioneve, qendrave këshillimore dhe strukturave private për problemet e mëposhtme:

- **Mbështetje me projekte e institucioneve shkencore për përzgjedhjen, grumbullimin dhe ruajtjen e gjermoplazmës autoktone shqiptare**, si detyrë kryesore për gjenetistët dhe seleksionerët, veçanërisht në kushtet e erozionit të theksuar gjenetik.
- **Mbështetje për laboratorët *in vitro* të Institutit të Resurseve Gjenetike, të UBT-së për ruajtjen *in vitro* të koleksioneve të resurseve gjenetike drufrutore, si dhe të QTTB-së Vlorë për shëndetësimin e kloneve të infektuara dhe shtimin e nënshartesave të pastra të resurseve gjenetike drufrutore.**
- **Mbështetje për përmirësimin gjenetik të popullatave dhe ekotipave lokalë dhe rajonalë të hardhisë**, baza për markat bashkëkohore të verës me tipicitet të shquar dhe me identitet historik e gjeografik në kushtet e zhvillimit të agroturizmit.
- **Mbështetje e kultivimit të specieve me “përdorim të pakët”** (manaferra, boronica, nespola, arra me lulëzim anësor, bajamja, arra e pistakut, luleshtrydhja, shega, fiku).

Për Kërkimin shkencor – në mbështetje të sistemit të certifikimit të prodhimit të fidanëve

- **Ngritja e programit të certifikimit për kontrollin fitosanitar e gjenetik të materialit të shumimit dhe harmonizimi i ligjit shqiptar të certifikimit me direktivat e BE-së, implementimi nga MBZHR në bashkëpunim me UBT.**
- **Riaktivizimi me investime minimale i strukturave dhe laboratorëve që janë ndërtuar nga projekti i Institutit Agronomik Mesdhetar të Barit pranë QTTB, Vlorë dhe UBT/Institutit të Mbrojtjes së Bimëve në Durrës.**
- **Akreditimi si laboratorë reference për kontrollin molekular të fitopatologjive dhe shëndetësimin i laboratorëve të biologjisë molekulare dhe atij të kulturave *in vitro* të Fakultetit të Shkencave Natyrore, UT dhe bashkëpunimi i tyre me laboratorët e QTTB-së, Vlorë dhe të UBT-së për rritjen e eficiencës së strukturave të tyre brenda një kohe të shkurtër.**
- **Kthimi i QTTB-së, Vlorë, në institucion kërkimor shkencor pranë MBZHR-së për të luajtur rol maksimal në prodhimin vendas dhe me produkt më konkurrues në treg.**
- **Bashkëpunimi me projektin aktual të ullirit që Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural dhe UBT po realizojnë sot me partnerë italianë, ku tema e certifikimit është pjesë e projektit.**
- **Fuqizimi i sistemit të karantinës në vend në kontrollin e fidanëve frutorë të importuar.**
- **Mbështetje fidanishteve private dhe shoqatave të tyre për të garantuar partneritetin dhe interesin e tyre për sistemin e certifikimit dhe kultivarët e vendit.**

Për edukimin e specialistëve të rinj, të biznesit për prodhimin e fidanëve dhe të fermerëve

- **Mbështetje për institucionet akademike e shkencore në funksion të punës kërkimore për sigurimin e sinergjisë mes kërkimit shkencor dhe programeve të zhvillimit kombëtar dhe pjesëmarrje të përbashkët në programet e fushës së frutikulturës.**
- **Vëmendje arsimimit të të rinjve dhe mbështetje doktoraturave e masterave në drejtim të frutikulturës dhe përdorimit të teknologjive inovative në të.**
- **Rritja e dijeve dhe nivelit të kulturës bujqësore për fermerët dhe specialistët e ekstensionit me hapjen e më shumë shkollave bujqësore rajonale dhe me anë të kualifikimit të vazhdueshëm të fermerëve dhe specialistëve të mesëm e të lartë.**
- **Zgjidhje e problemeve, kur kualifikimi shkencor i vazhdueshëm do të bëhet përsëri funksion dhe detyrim ligjor dhe moral për departamentet e Universitetit Bujqësor, duke e kthyer në rolin dhe në funksionin e tij historik.**

Tiranë, 22 nëntor 2017

Pjesëmarrësit në Forumin Shkencor